

Dalia KARATAJIENĖ

ŠVIESOS KORIDORIAIS

GIEDRĖS RIŠKUTĖS TAPYBA

Dailėtyrininkė Dalia KARATAJIENĖ straipsnyje „Šviesos koridoriais paskui Giedrę Riškutę“ aiškina tapytojos, scenografs Giedrės RIŠKUTĖS kūrinių ypatybes, atskleidama ir apibūdindama, kas sieja dailininkės scenografiją ir tapybą. Tai – koloristinė švara, spalvinių niuansų bei kontrastų deriniai, kurie atsirado iš teatro šviesų efektų ir dailininkės plenerų pomėgio. Nors Riškutės abstrakcijos neturi jokių sąsajų su Salvadoro Dali kūryba, šių menininkų eksponavimas greta Osteno piešinių bienalėje Makedonijoje leido straipsnio autorei prisiminti tarptautines dailininkės nominacijas, drauge aptariant ir kitas jos kūrybos stilistines savybes.

THROUGH THE CORRIDORS OF LIGHT. THE PAINTINGS OF GIEDRĖ RIŠKUTĖ

The art critic Dalia KARATAJIENĖ looks at features of work by the painter and stage designer Giedrė RIŠKUTĖ (b. 1952), unveiling the connections between her paintings and her scenography. The clean colours, and the combination of tones and contrasts, came about as a result of the effects of theatre lighting and the artist's fondness for open spaces. While Riškutė's abstract paintings have no connection with the work of Salvador Dali, the fact that works by these two artists hung alongside each other at the Osten Biennial of Drawing in Macedonia inspired the author of this article to remember all the international nominations Riškutė has received, and to discuss the artist's other creative and stylistic strengths.

Dar 2004-aisiais, minint žymaus Lietuvos teatro dailininko Liudo Truikio gimimo metines, Rūta Samuolytė-Navardauskienė pasiūlė intriguojančią Liudo Truikio ir Salvadaro Dali asmenybių bei kūrybos palyginimo galimybę. Ši galimybė, pagrįsta vienodais abiejų menininkų gimimo metais, portretiniu kūrėjų panašumu, kūrybinių ambicijų tvirtybe ir analogijų turinčiais asmeninio gyvenimo faktais, leidžia plėsti klausimo ribas žvalgantis, ką dar būtų galima rasti bendro tarp garsiojo ispano ir Lietuvos dailės. Kaip pirmojo palyginimo, taip ir šio pasižvalgyto atveju tiesioginio Lietuvos meno plėtrai aktualaus ryšio nėra, bet jis vis dėlto galimas. 2016 metais Osteno piešinių bienalėje Makedonijoje Dali kūriniai buvo eksponuoti drauge su teatro dailininkės, tapytojos Giedrės Riškutės paveikslais, ir juos siejo ne abu menininkus vienijanti tapybos ar scenografijos sritis, bet piešimas. Tiesa, abiejų visiškai skirtingas. Šioje parodoje Riškutės piešinių minkštumas, abstrakčiuose paviršiuose išsiskleidžianti šviesa pabrėžė realistinę Dali piešinių įtaigą. Savo ruožtu piešinių kolekcijos unikalumą bienalėje akcentuojančia nominacija įvertinti Giedrės piešiniai tarptautinei ir Lietuvos auditorijai atvėrė tirpios, tapybiškai švelnios grafikos erdvę, į kokią pati dailininkė įžengė dar aštuntame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, kada pradėjo dirbti dailininkė Kauno valstybiniame muzikiniame teatre. Įvairiuose Lietuvos ir užsienio teatruose ji sukūrė scenovaizdžius ir kostiumus beveik pusšimčiui spektaklių, ir vargu ar galima būtų paneigti, kad nepamirštamą jos scenografijos įspūdį dažniausiai formavo ne scenovaizdžio motyvas, ne kompozicinės naujovės, o visos scenografijos kolorito švytėjimas, atmintyje niveliavęs scenos objektų formas ir jų detales. Valdydama ryškius spalvinius kontrastus, lydimus niuansuotų pustonių mirgesių, Giedrė sugebėdavo sukurti švarų, beribį, muzikai ir teatro šventiškumui akompanuojantį vaizdą. Deja, scenografija, kaip ir visas teatro menas, yra laikiškas ir laikinas. Todėl tokių spektaklių kaip Benjaminio Britteno „Statykime operą“ (1979), Broniaus Kutavičiaus „Kaulo senis ant geležinio kalno“ (1983), Franzo Leharo „Grafas Liuksemburgas“, (1987) „Linksmoji našlė“ (1988) ar Bogdano Pawlowskio „Snieguolė ir septyni nykštukai“ (1988), kuriems Giedrė kūrė scenografiją ir kurie ilgai nenyko iš Kauno valstybinio muzikinio, Naciona-

linio operos ir baletų repertuaro, pamatyti nebegalime. Tačiau net ir be gyvo teatro konteksto, kuriam buvo sukurti prieš metus Zarasų kultūros centro parodų salėje eksponuoti Giedrės Riškutės scenovaizdžių bei kostiumų eskizai (paroda „Neišauk iš teatro“, 2016), daryk leido prisiminti, kad šviesos kupinas spalvų skaidrumo dėmuo jos kūriniuose yra dominuojantis ir visada stilingai dera su grakščia veikėjų silueto linija bei išlankomis, neretai – architektūrinėmis scenovaizdžių konstrukcijomis. Tiek matytų spektaklių įspūdžiai, tiek ir scenovaizdžių eskizai veikia žiūrinčiojo sąmonę raibuliuojančia ultramarino švara, kurios pomėgi, matyt, lėmė dažnas Giedrės dalyvavimas tapybos pleneruose, atvėrusiuose dailininkės žvilgsniui dangaus ir vandens mėlio gaivumą. Vis dėlto dailininkės tapyboje aiškus peizažo motyvas pasitaiko retai. Jį dažniau buvo galima išvysti devintojo dešimtmečio paveiksluose, kuriuose buvo dar įmanu atpažinti tokius kraštovaizdžio elementus kaip kranto linija, srūvantis vanduo, laivas, kalva ar debesuotas dangus. Panoraminiai Giedrės peizažai paprastai nesiužetiniai, o jų objektų formos modeliuotos aiškiai matomais ritmiškai suguldytais trumpais potėpiais, kalbančiais apie paveikslė esančių objektų realumą bei formuojančiais vaizdo dinamiką. Palaiapsniui Riškutės tapyboje pradėjo rasti lesūriniai plonyčio dažo sluoksnio klojiniai, leidžiantys pradinių sluoksnių spalvoms įgyti neapibrėžtumo ir pasiekti paviršiaus vibravimo efektą. Sluoksniai, kurie persišviečia vienas per kitą, atskleidžia keistą vaizdą – tarsi matytum spalvotą nutapytą dėmės rentgeną, lyg turėtum privilegijuotą galimybę regėti giliau, nei leidžia kasdienis žvilgsnis, kuriam neprieinamas substancyvus perregimos dėmės intensyvumas. Kuo labiau, skleisdami subtilius koloristinius niuansus, virpėjo taip nutapyti Riškutės kūrinių paviršiai, tuo labiau iš paveikslų traukėsi atpažįstami motyvai, virtę fantastiškais, asociatyviai vaizduotę budinančiomis abstrakcijomis, kabančiomis keistoje išsilanksciusioje erdvėje. Jokių priverstinių asociacijų nėra nei paveikslų vaizduose, nei paprastuose jų pavadinimuose. Savo kūrinius Giedrė neretai vadina trumpais, žiūrinčiojo minčių linkmės nežabojančiais vardais – „Mėlyna linija“, „Diena“, „Raudonas“ arba – tiesiog kompozicijomis. Ir bene nuostabiausia, kad šios daugiaspalvės, persišviečiančios konstruk-

cijos, nirdamos į jas kompozicinėje gravitacijoje palaikančią erdvę, neretai aplink save suformuoja „erdvės tunelius“, savotiškus šviesos koridorius, norom nenorom kuriančius šių dėmių energetinės galios įspūdį. Jie iš tikrųjų turi stiprią trauką, ir žvilgsnio kelionė jais niekada nebūna nuobodi. Mat dažna Giedrės kūrinių detalė – lokalus skaisčios, ryškios spalvos potėpis ar linija – nuolat pertraukia gelminio žiūrėjimo rentgenogramą ne tik harmonizuodama koloristinę paveikslų struktūrą, bet ir suteikdama jiems tam tikro smagaus dekoratyvumo. Kitaip tariant, Riškutės kūriniai yra pajėgūs užvaldyti žiūrovo dėmesį, tiek traukdami jį į miglotą spalvinių niuansų bedugnę, tiek išsviesdami į skaisčiaspalvio paviršiaus seklumą. Tokia emocinė sinusoidė neleidžia atsitokėti, ir todėl nenuostabu, jog Riškutės kūriniai pastebimi tiek idėjiškai, tiek ir temiška viena į kitą nepanašiose parodose. Pavyzdžiui, 2016 metais jos kūryba įvertinta pirmąja vieta Trijų tiltų fondo II tarptautiniame tapytojų konkurse Varšuvoje ir tokia pačia pirmąja vieta 2015 metais Jonavoje vykusioje parodoje-konkurse „Žaliosios improvizacijos“, skirtame „Achemos“ penkiasdešimtmečiui. Šis

emocinis Riškutės paveikslų daugiaplaniškumas sudaro jos kūrinių savitumą, atskiriantį juos nuo monochrominio Rūtos Katiliūtės meditatyvumo ar nuo ekspresyvių, ryškiaformių Dailios Kasčiūnaitės improvizacijų.

Su siurrealizmu Giedrės paveikslai, aišku, neturi nieko bendro. Tačiau prisiminus Dali kūriniuose iškeltą netikėtumo svarbą, atmintin smingančias tikrovės, sukonstruotos iš nesusisiekiančių realybių, detales, nejučia iškyla išties Dali rankos vertas vaizdas. Giedrei tapant, teptuko prisilietimus prie paveikslo atidžiai stebi kuo tikriausias baltas katinas, kuris retykais, kabindamasis už molberto, nesėkmingai išbando apgaulingą šviesios paveikslo dėmės gylį, mėgindamas įkišti į ją leteną. Giedrės paveikslų žiūrovams toks bandymas sekasi kur kas geriau: mintimis pasivaikščiojęs šviesiais paveikslų koridoriais nusivylimo niekaip nepatirsi. Iš jų į tikrovę visada grįžti praturtėjęs.

Dalia KARATAJIENĖ

Giedrė RIŠKUTĖ. Saulėtekis. 2015. Iš ciklo „Šviesos istorijos“. Drobė, akrilas. 110 x 120 cm. Tomo RAZMAUS nuotrauka

